Geen dogma, maar een ingesteldheid

De waarde van arbeiderscontrole als analysemethode

François Philips

Adviseur dienst ondernemingen ABVV-nationaal

Er zijn er die vinden dat het ABVV zijn definitie van het begrip arbeiderscontrole moet actualiseren. Er zijn er ook die het begrip liever overboord zouden gooien. Beiden hebben ongelijk. Arbeiderscontrole is een actueel begrip dat zijn waarde als analysemethode dagelijks bewijst.

Met het begrip 'arbeiderscontrole' is iets eigenaardigs aan de hand. Meestal vind je bij discussies in syndicale kringen slechts vurige tegenstanders of passionele verdedigers ervan. Misschien komt dat wel doordat arbeiderscontrole vaak spontaan geassocieerd wordt met socialisme. Deze filosofie heeft door haar aantrekkingskracht èn haar afstotende kracht tegelijk de jongste geschiedenis van Europa beheerst. Wie op zoek is naar makkelijke verklaringen en bovendien graag etiketjes plakt, komt een heel eind met die analyse. ABVV-militanten worden dan strijders voor het democratisch socialisme en het ACV is al lang geïntegreerd in het kapitalistisch systeem via de praktijk van het 'medebeheer'.

De werkelijkheid is iets ingewikkelder, en vooral veel genuanceerder. Volgens mij is de discussie tussen bovengenoemde voor- en tegenstanders verengd tot een discussie over de betekenis van het *woord*. Zij gaat voorbij aan de inhoud die het *begrip* heeft. Bovendien ontkent ze het grondbeginsel dat arbeiderscontrole niet het einddoel van het ABVV is. Arbeiderscontrole toepassen is een analysemethode in praktijk brengen. Uiteraard staat die methode in functie van het bepalen van de middelen die gebruikt worden om ons maatschappelijk ideaal te realiseren.

Geschiedenis

Ik begin dit artikel met een korte beschrijving van de geschiedenis van het begrip arbeiderscontrole. Wie zijn taak aanvat met een analyse van het verslag van het congres van 1971 - en dat is vaak, indien niet uitsluitend het geval - mist een heel stuk interessante voorgeschiedenis. Als je die voorgeschiedenis nagaat, dan zie je dat het ABVV op dit congres zijn visie op arbeiderscontrole niet vernieuwd heeft, zoals zovelen beweren. Het ABVV heeft daar vooral de definitie van het woord aangepast en uitgebreid. De kerngedachte die eraan ten grondslag lag werd niet in vraag gesteld. Het volstaat om voldoende kritisch de documenten te lezen waaruit ik verderop in dit artikel citeer.

Ook na het scharniermoment van het congres van 1971 ontbreekt op het eerste gezicht continuïteit. Sommigen beweren dat het ABVV daarna niets meer gedaan heeft aan de ontwikkeling of de actualisering van zijn ideologie. Daardoor werd bij de aanloop naar het laatste Buitengewoon Congres (19-20 oktober 1994) heel wat tijd en energie gestopt in de discussie tussen 'fundamentalisten' en 'realisten'. De fundamentalisten eisten een nieuw ideologisch congres, de realisten lieten doorschemeren dat ideologie minder

belangrijk is dan het zoeken naar pragmatische oplossingen voor ingrijpende maatschappelijke problemen.

Ik stel de zaken nu even bewust simpeler voor dan ze in werkelijkheid zijn. De polarisering is overdreven, maar ze heeft het voordeel dat ik beide visies makkelijk kan ontmaskeren als het gevolg van een gebrekkig historisch bewustzijn en filosofisch inzicht. Zoals John Stuart Mill [1] heeft aangetoond, zijn samengestelde ideeën meer dan de som van de enkelvoudige delen. Net als water meer is dan een samenstelling van waterstof en zuurstof, en het begrip 'boom' meer bevat dan de ideeën takken, bladeren, stam en wortels, zo is ook het begrip arbeiderscontrole niet te beschrijven via een analyse van de samenstellende delen ervan. Arbeiderscontrole in de praktijk brengen veronderstelt een bepaalde manier van denken, impliceert een levenshouding die onze manier van denken oriënteert en zin geeft aan ons syndicaal handelen. De betekenis van een dergelijk ijl en ongrijpbaar begrip kan nooit in woorden worden opgesloten. In het tweede deel van dit artikel werk ik dat uit op basis van een analyse van ABVV-documenten die al dan niet expliciet handelen over arbeiderscontrole. Ik leg ook een verband tussen theorie en de praktijk door de theorie te toetsen aan een aantal voorbeelden uit de praktijk van het sociaal-economisch overleg.

Voorwaarts, maar niet vergeten [2]

Nogal wat mensen associëren het begrip arbeiderscontrole met het socialisme of communisme zoals dat 'bestaan' heeft in de Sovjetunie vanaf 1917 en sinds het einde van de tweede wereldoorlog ook in haar satelietstaten tot de val van de Berlijnse muur. Wie weet dat arbeiderscontrole op 14 november 1917 in Rusland bij decreet werd ingevoerd, zal niet nalaten daarnaar te verwijzen om er vermeend 'bewijsmateriaal' aan te ontlenen. Een aannemelijker reden voor dit misverstand is de strijd die de eerste jaren na de tweede wereldoorlog in het ABVV woedde tussen communisten en socialisten. Deze polemiek draaide om de onafhankelijkheid van de vakbond - wat de socialisten wilden - versus de onderwerping van de vakbond aan een partij, in casu de Communistische Partij van België - waar de communisten op uit waren. Verschillen in ideologie of over na te streven doeleinden waren in veel mindere mate inzet van de discussie.

Met dit soort arbeiderscontrole heeft de ideologie van het ABVV niets van doen. Ik zou zelfs het tegendeel willen beweren. Op 30 en 31 oktober 1954 [3] organiseerde het ABVV een Buitengewoon Congres onder de titel "Naar sociale vooruitgang door economische expansie". Op bladzijde 137 van het congresverslag lees ik, onder de hoofding "Soepele planning en economische democratie": "Een der bijzonderste doelstellingen van de socialistische beweging is de economische democratie. Zij berust op het volgende principe: de arbeider, die als lid van een partij kan deelnemen, en die in elk geval als kiezer (en eventueel als mandataris of regeerder) deelneemt aan het beheer der openbare aangelegenheden, heeft ook het recht, daadwerkelijk deel te nemen aan het beheer van de onderneming waarin hij is tewerkgesteld, aan de oriëntering van de economische tak waartoe zijn onderneming behoort, aan de bepaling van de algemene politiek in de schoot van de nationale raden voor de economie.". De tekst vervolgt: "dit doel, *dat praktisch onverenigbaar is met de integrale planning die tevergeefs de arbeider medeëigenaar maakt van gans het produktieapparaat* (eigen cursivering), (...) vormt, integendeel, een middel tot verwezenlijking van *de doelstellingen der soepele planning* (eigen cursivering)". Deze tekst bevat een expliciete afwijzing van het zelfbeheer én een verwerping van het medebeheer, zoals dat begrip en die praktijk later op het congres van 1971 zullen gedefinieerd worden.

In hoofdstuk IV (bladzijde 173 en volgende) worden de voorwaarden waarin "de soepele planning" moet werken nader toegelicht en verder uitgewerkt. Nationalisering hoort daar niet bij. Het bewijs daarvan vinden we in hoofdstuk V, vanaf bladzijde 204. Reeds de beginselverklaring laat aan duidelijkheid niets te wensen over: "Onze vakbeweging (...) is beslist tegenstander van iedere vorm van etatisatie voor de nijverheidsondernemingen die het voorwerp van een nationalisatie moeten uitmaken" lees ik op bladzijde 205. Eigenaardig? Toch niet, want in hoofd-

stuk IV wordt onderstreept dat de "openbare inbezitneming van een sector moet beantwoorden aan een volstrekte noodzaak" en dat "nationalisaties niet moeten worden doorgevoerd enkel en alleen om redenen van doctrine (...)" (bladzijde 204).

Het Congres van het ABVV keurt de resoluties die zijn opgesteld op basis van de in het verslag gemaakte analyses eenparig goed. Dat staat met zoveel woorden te lezen in "Holdings en Economische Democratie" uit 1956 (bladzijde 5). Zoals de titel zelf zegt, is dit verslag aan het congres in hoofdzaak een toepassing van de analyses die in 1954 werden gemaakt op de politieke en sociaal-economische omstandigheden uit 1956. Dit document maakt ook een eerste balans op van verwezenlijkingen uit de periode 1954-1956 - een periode van hoogconjunctuur, zoals André Renard op bladzijde 299 zelf schrijft. Ik waag er mij niet aan erover te speculeren of de analyse anders zou zijn geweest, als de economische omstandigheden daartoe aanleiding zouden hebben gegeven.

Wat opvalt is de continuïteit in het gedachtengoed. Het overgrote deel van het document, toch 318 bladzijden dik, werkt de idee van de economische democratie verder uit. Steeds weer wordt onderstreept dat het einddoel het democratisch socialisme is: "met de integrale planning en de afwezigheid van een waarachtige en uit verkiezingen gesproten democratie op het economisch vlak gaat het totalitair communisme samen" luidt het op bladzijde 31. De organen van de economische democratie worden geïdentificeerd als "de syndicale afvaardigingen en de paritaire commissies" (bladzijde 31). Het einddoel van de economische democratie heet een economie te zijn "die ten dienste staat van het sociaal element, ten dienste van de mens (...) (bladzijde 32). Nog kernachtiger staat dat geformuleerd vlak voor de ondertekening van Renard. Op bladzijde 32 schrijft hij "Ons doel nr. 2 - ons doel voor altijd - is: overal, waar zulks mogelijk is, een mijlpaal te plaatsen op de weg naar de economische democratie" [4].

Om dat einddoel te realiseren pleiten beide congressen voor structuurhervormingen, onder andere via een herziening van de wet van 20 september 1948 met ondermeer een versterking van de macht van de ondernemingsraden, de bedrijfsraden en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven. Daarnaast eisen zij een herziening van het statuut van de Nationale Arbeidsraad én een versterking van het statuut en de bevoegdheden van de syndicale afvaardigingen [5]. Het begrip 'structuurhervormingen' neemt in het gedachtengoed van het ABVV dus reeds een sleutelpositie in tijdens de jaren '50! Hoe belangrijk deze vaststelling is, zal snel blijken.

De Congresdocumenten uit 1954 en 1956 hebben grote indruk gemaakt, niet alleen door hun inhoud, maar ook door de manier waarop ze tot stand waren gekomen (collectief denkwerk) en door het enthousiasmerend effect dat ze hebben gehad op de deelnemers aan de congressen. Toch zetten ze Georges Debunne, toen secretaris-generaal van de ACOD, aan het twijfelen over "de tendens tot medebeheer die in de voorstellen tot uiting kwam". Hij is wel een "vurig verdediger van de grondidee van het nastreven van structuurhervormingen in functie van de realisatie van economische democratie en twijfelt evenmin aan de eerlijkheid van de strategie van Renard" [6].

Ik geloof dat in die woorden het best de continuïteit van de ideeën is samengevat die spreekt uit het verloop van de daarop volgende congressen.

Het 'doctrinair' congres van 1971

Op het congres van 1971 werd niet alleen het thema arbeiderscontrole behandeld. Slechts weinigen weten dat of maken er melding van. Als stramien bij de algemene bespreking werden drie documenten overgemaakt, namelijk "Mutaties van de Moderne Maatschappij", "Vakbondsoriënteringen" en "Arbeiderscontrole" [7]. Dat wijst er al op dat arbeiderscontrole als ideologie, of als doctrine [8], zoals sommigen het bestempelen, geen doel op zich is, maar een middel om bepaalde doelstellingen te bereiken. Die doelstellingen worden geformuleerd op basis van een maatschappij-analyse. Willy Schugens, die de pen hield bij het opstellen van het voorwoord, onderstreept dat nadrukkelijk. Hij stelt onomwonden dat de opstellers van het document "de steen der

wijzen niet gevonden hebben want voor de sociale problemen is er geen mirakeloplossing". En dus bevat het document geen blauwdruk voor de realisatie van arbeiderscontrole: *"de verwezenlijking van de arbeiderscontrole en wat daarna komt* (eigen cursivering) kunnen (...) niet aan enkelen overgelaten worden: het moet een gemeenschappelijk werk zijn waarvan dit document het vertrekpunt *kan zijn* (eigen cursivering)", aldus nog steeds Schugens. Arbeiderscontrole is dus niet na te streven als einddoel, maar als een eerste stap op weg naar de realisatie van een democratische samenleving.

Het document bevat niet enkel een definitie van wat arbeiderscontrole is en een aantal krachtlijnen voor vakbondsactie. Het plaatst en definieert het begrip ook naast de termen 'medebeheer' en 'zelfbeheer'. Het hoeft nauwelijks te verbazen dat medebeheer meer dan eens resoluut verworpen wordt, temeer daar het gedefinieerd wordt als "toestanden waarbij de vertegenwoordigers van de werknemers en van de aandeelhouders samen zitting hebben in de beheersorganen van een bedrijf en waar iedereen stemgerechtigd is" (bladzijde 29). Op bladzijde 8 luidt het dat "medebeheer wijst op de toestanden waarbij de vertegenwoordigers van de werknemers en van de aandeelhouders samen zetelen in de beheersorganen van een bedrijf, elk met stemrecht". Arbeiderscontrole daarentegen heeft als doel "een volledige informatie van de werknemers en een uitbreiding van de zones van vakbondsactie, waar de werknemers in volle autonomie beslissen, mogelijk te maken" (eveneens pagina 29). Daarmee is voldoende duidelijk aangetoond dat het ABVV op het befaamde congres van 1971 gewoon door-denkt in de lijn van het verleden, op basis van denkpistes en ideologische principes die op de congressen van 1954 en 1956 werden ontwikkeld.

Uiteraard wordt ruime aandacht besteed aan de definitie van het begrip arbeiderscontrole als middel om de doelstellingen te bereiken die in het historisch gedachtengoed liggen besloten, omdat ze door niemand in vraag worden gesteld. Het wordt op die manier mogelijk de term arbeiderscontrole te gebruiken om "het feit te onderstrepen dat de oplossingen die het ABVV voorstelt verschillend zijn van het medebeheer en dat in het huidig stadium van krachtsverhoudingen zij niet gaan tot het zelfbeheer of tot het onder openbaar stelsel brengen van het geheel der ondernemingen" (bladzijde 7). De verklaring voor die aandacht is wellicht vrij simpel. Ze wordt aangegeven op bladzijde 29 van het congresdocument: "omdat onze vakbeweging zal geconfronteerd worden met het medebeheer op het Europees vlak en omdat dit systeem dreigt vooropgezet te worden in België door degenen die de klassenstrijd willen opgeven en die een politiek van samenwerking willen tussen het kapitaal en de werknemers". Het valt overigens op dat bij het definiëren van medebeheer steeds verwezen wordt naar het Duitse model, en dat bovendien geciteerd wordt uit het document *Medebeheer: een eis van onze tijd*, een uitgave van de DGB [9]. Volgens mij is het grote belang dat het ABVV in 1971 hechtte aan een herdefiniëring van de *term* arbeiderscontrole (en dus niet van het *begrip* als dusdanig, zoals ik al meermaals beweerd heb), veeleer geïnspireerd door de toenmalige historische context, dan dat het zou zijn ingegeven door een noodzaak aan ideologische bijsturing in vakbondskringen.

Het 'Progressistisch Alternatief' als sluitsteen

Arbeiderscontrole wordt uitgeoefend door de werknemers die in een vakbond georganiseerd zijn, en betekent "dat de vertegenwoordigers van deze werknemers op tijd ingelicht worden van het geheel der gegevens van een bepaalde economische en sociale situatie om de mogelijkheid te hebben (en niet de verplichting) het recht van betwisting uit te oefenen, dit op alle vlakken in nauwe samenwerking met de werknemers". Op die manier wordt op bladzijde 10 van het congresdocument arbeiderscontrole gedefinieerd. "Arbeiderscontrole is dus geen op zich na te streven doel, maar *een geestesgesteldheid, een houding* (eigen cursivering) die tussen de lijnen van heel de actie van het ABVV een plaats zou moeten vinden. Het is geen instelling, maar een etappe in de verovering van nieuwe machten door de werknemers" vat Willy Schugens het begrip kernachtig samen in het voorwoord op bladzijde 5.

Dezelfde filosofie treffen we aan in het verslag aan het congres dat plaats had in Brussel op

18, 19 en 20 april 1975 en in het *Progressistisch Alternatief*, dat werd voorgesteld in Gent op 22 april 1976. Beide teksten analyseren de toenmalige economische crisis als het gevolg van de toepassing van de wetten van het kapitalisme. Andermaal wordt bevestigd dat het "ABVV zijn zeg wil hebben door middel van controle en overleg op alle vlakken". Het behoudt de vrijheid om in alle autonomie zijn eigen voorstellen te formuleren (Congresdocument 1975, bladzijde 7).

Tot wat die eigen voorstellen moeten leiden, wordt schitterend weergegeven op bladzijde 4 van het *Progressistisch Alternatief*, dat "meer democratie beoogt op alle vlakken (politiek, economisch, sociaal en cultureel), op alle niveaus (bedrijf, Europa en verder) en zonder enige discriminatie naar geslacht, leeftijd of ras [10]. Er wordt gestreefd naar "een maatschappij van sociale vooruitgang in het raam van een hogere kwaliteit van het leven en van een waarachtige solidariteit (...). Finaal moet de maatschappij van morgen er een zijn van een alles omvattende democratie waarin het economische in dienst staat van het sociale" (*Progressistisch Alternatief*, bladzijde 5) [11].

Als titel voor een dergelijk document is *Progressistisch Alternatief* meer dan goed gekozen. Het formuleren van eigen voorstellen moet leiden tot de totstandkoming van een eigen alternatief. Daardoor vormt dit document voor mij de sluitsteen van ons ideologisch programma. Nooit, maar dan ook nooit heeft het ABVV daarna gezegd of geschreven dat die doelstellingen het niet meer waard zouden zijn om te worden nagestreefd. Mij ontgaat daarom compleet waarom wij onze ideologie zouden moeten herbronnen of waarom de inhoud van het begrip arbeiderscontrole aan actualisering zou toe zijn.

De praktijk

Sinds het congres van 1971 werd op een systematische manier geijverd voor de uitbreiding van de informatierechten van de overlegorganen op alle niveaus en voor meer democratisering in in de maatschappij in het algemeen en in het bedrijfsleven in het bijzonder. De resultaten daarvan zijn ondermeer te vinden in het KB van 27 november 1973 over de financieel-economische informatie en in CAO nr.9 van 9 maart 1972, die onder meer de controle- en informatierechten inzake tewerkstelling behandelt. Er zijn nog tientallen andere voorbeelden die het zouden verdienen hier vermeld te worden. Recent werd de ABVV-delegatie nog geïnspireerd door dezelfde bekommernis bij het onderhandelen van de CAO die de Europese Richtlijn tot invoering van een Europese Ondernemingsraad in Belgisch recht heeft omgezet. Voor het ABVV is deze CAO een eerste stap op weg naar meer economische en sociale democratie in de multinationale ondernemingen. Niets meer, maar ook niets minder. Op die manier zullen wij het principe arbeiderscontrole ook in een Europese context kunnen waarmaken. Dat is het belang van het bestaan van deze CAO; niet dat hij bestaat alleen.

Op basis van dezelfde analyse wijst het ABVV consequent de idee van winstdeelname af die in sommige kringen de laatste tijd steeds meer ingang vindt als alternatief voor vaste loonvorming en loonindexatie [12]. Het is trouwens opmerkelijk dat de onderhandelingen over het 'Toekomstcontract' door premier Dehaene gelanceerd werden om tot een overleg te komen naar Duits (!) voorbeeld. De opstelling van het ABVV tijdens die onderhandelingen en de resultaten die het er zou behalen zullen de toetsing aan de ideeën besloten in het begrip arbeiderscontrole moeten doorstaan. De waarde ervan als analyse-methode zal daarmee ongetwijfeld opnieuw bewezen worden.

Cartesiaans

Ik noem arbeiderscontrole bijgevolg een Cartesiaans begrip. Het instrument om kennis te verwerven is, volgens Descartes, de rede of "la puissance de bien juger et distinguer le vrai d'avec le faux". Deze eigenschap is volgens hem aangeboren, en derhalve bij iedereen dezelfde. Het verschil in meningen vindt dus zijn oorsprong niet in de rede zelf, maar in de manier waarop de rede gebruikt wordt, nog anders gezegd in de methode die gevolgd wordt om de waarheid te ontdekken. Deze methode doet denken aan wat wordt omschreven als scepticisme. Een scepticus is iemand die twijfelt. Hij is nergens zeker van en wezenlijke kennis houdt hij voor onmogelijk.

Wie analyseert op basis van de principes van arbeiderscontrole, stelt, net als Descartes, alles in vraag. Hij vertrouwt niet op wat anderen hem zeggen of willen doen geloven. Enkel zijn eigen analyses kunnen leiden tot het ontdekken van de waarheid en zullen hem helpen bij het zoeken naar alternatieven. Hij doet dat in de wetenschap dat hij niet zijn eigen belangen dient, maar handelt in overleg met en streeft naar dezelfde idealen als diegenen die in hem hun vertrouwen stellen.

Voor mij is dat de meest treffende uitbeelding van de kracht en de actualiteitswaarde van het begrip arbeiderscontrole. Een vakbondsvertegenwoordiger (op alle niveaus) zetelt in overlegorganen om verantwoordelijkheden te nemen, niet om zich te integreren in de bestaande economische en sociale structuren. Dat soort arbeiderscontrole is de onze niet, want deelnemen aan het sociaal-economisch overleg is geen doel op zich. Integratie erin nog minder. Betwisting van patronale of politieke voorstellen dan weer wel, als tenminste blijkt dat deze betwisting gegrond is en het gevolg van een analyse die tot stand is gekomen door een consequente en oprechte toepassing van de methodische twijfel die de grondslag is van arbeiderscontrole.

Wanneer die voorwaarde niet vervuld is, wanneer contestatie een doel op zich wordt, geïnspireerd door een doctrinaire vorm van a priori redeneren, en wanneer men dit gevoel verwart met het afwijzen van een vorm van medebeheer die men bij anderen meent te ontwaren, dan dringt een actualisering van onze ideologie zich inderdaad op, zeker indien er wordt van uitgegaan dat de vermelde opstelling de enige goede is. Tot bewijs van het tegendeel blijf ik er echter van overtuigd dat dat niet het geval is. Tenzij ik de pleitbezorgers van meer arbeiderscontrole in het handelen van het ABVV eigenlijk het tegendeel heb horen zeggen van wat ze echt beweren.

---

[1] Ik baseer mij op een aantal inzichten ontleend aan E. Strubbe, *Inleiding tot de historische kritiek*. Antwerpen, 1964.
Ook in F. Vanhemelryck, *Geschiedenis als verborgen verleidster*. Leuven, 1995, wordt dit onderwerp op een interessante manier behandeld.

[2] In *System of logic, ratiocinative and deductive, being a connected view of the principles of evidence and the method of scientific investigation*, gepubliceerd in 1843.

[3] Ik citeer de titel van dit strijdlied opzettelijk verkeerd. Ik ben er namelijk al zeer lang van overtuigd dat de toekomst van het ABVV niet in het verleden ligt. Diegenen die dat beweren, hebben het met onze vakbond niet goed voor. Maar net zoals we tijdens het autorijden hoofdzakelijk voor ons uit moeten kijken zonder nochtans te vergeten ook regelmatig in de achteruitkijkspiegel te kijken of we bij het uitvoeren van een manoeuver niet links of rechts voorbijgestoken worden, doet ook de ABVV-militant er goed aan om even terug te blikken.

[4] Doel nr. 1 bestaat er in de openbare opinie te mobiliseren, voor te lichten en te overtuigen.

[5] Ik citeer uit *Holdings en Economische Democratie*, blz. 39.

[6] Deze citaten komen uit G. Debunne, *Ik heb mijn zeg gehad*. Leuven, 1988, blz. 79 e.v.

[7] Ik citeer G. Debunne (oktober 1970) uit het voorwoord van het document 'arbeiderscontrole'. Zij tonen aan dat dit document slechts het statuut had van een discussiedocument, net zoals de andere congresdocumenten. Het is dus geen 'blauwdruk' zoals sommigen menen en het is ook nooit de bedoeling geweest dat het dit zou worden. Zie ook de cursivering in de tekst van W. Schugens.

[8] Een doctrine is volgens Van Dale een leerstelling, m.a.w. iets waarvan men de juistheid niet in vraag mag stellen.

[9] Zie blz. 30 van het congresdocument.

[10] Bij het overnemen van dit citaat begreep ik nog beter dan vroeger de gegrondheid en oprechtheid van het vurig pleidooi tegen racisme dat wijlen François Janssens hield op het Buitengewoon Congres in oktober 1993. Ik vind het niet meer dan gepast deze gedachte hier expliciet weer te geven, omdat zij allicht beter dan welk ander voorbeeld ook illustreert dat 'arbeiderscontrole' beleven in eerste instantie een kwestie is van het consequent toepassen van een houding die ingegeven wordt door het streven naar een democratisch ideaal.

[11] Merk op dat hetzelfde bijna letterlijk te lezen staat in het citaat dat ik aanhaal uit het Congresdocument uit 1956, blz. 32 (cf. supra). Ook dit duidt op continuïteit.

[12] Zie bijvoorbeeld het duidelijk standpunt van Mia De Vits in *Trends* van 8 februari 1996. Dat het hier niet gaat om verbale krachtpatserij in het licht van de politiek-syndicale actualiteit vloeit voort uit het feit dat het ABVV reeds een analoog standpunt innam in de Nationale Arbeidersraad naar aanleiding van de bespreking van het ontwerp van wet betreffende de handelsvennootschappen gecoördineerd op 30 november 1935. Een standpunt dat mee aan de basis lag van NAR-advies nr. 1.006 van 2 juli 1991. Hierdoor werd stelling genomen tegen het aandeelhouderschap voor werknemers, ongetwijfeld in de hoofden van de bedenkers van dit wetsvoorstel een eerste stap op weg naar 'medebeheer'.